

Umumta'lim maktablarida milliy torli cholg'u ta'limini takomillashtirishga oid pedagogik strategiyalar bo'yicha ilmiy izlanishlar

San'atjon Yorqul o'g'li Xudoyqulov
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ish umumta'lim maktablarida milliy torli cholg'ularni o'qitish jarayonini zamonaviy pedagogik strategiyalar asosida takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan. Tadqiqotda milliy musiqa ta'limining ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati, torli cholg'ularni o'qitishning tarixiy va metodik asoslari, shuningdek, o'quvchilarda musiqiy madaniyat va ijrochilik kompetensiyalarini shakllantirish omillari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ishda an'anaviy va innovatsion ta'lim metodlari uyg'unligi, integrativ yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim modeli, interfaol pedagogik texnologiyalar hamda milliy merosga asoslangan ta'lim strategiyalarining samaradorligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: milliy torli cholg'ular, musiqa ta'limi, pedagogik strategiya, kompetensiyaviy yondashuv, ijrochilik mahorati, innovatsion metodlar, musiqiy madaniyat, integrativ ta'lim, ma'naviy tarbiya, xalq musiqa merosi

Scientific research on pedagogical strategies for improving national string instrument education in secondary schools

San'atjon Yorqul o'g'li Khudoykulov
Bukhara International University

Abstract: This scientific work is devoted to the issues of improving the process of teaching national string instruments in secondary schools based on modern pedagogical strategies. The study scientifically analyzes the spiritual and educational significance of national music education, the historical and methodological foundations of teaching string instruments, as well as the factors of forming musical culture and performance competencies in students. The work substantiates the effectiveness of the combination of traditional and innovative teaching methods, an integrative approach, a competency-based education model, interactive pedagogical technologies, and educational strategies based on national heritage.

Keywords: national stringed instruments, music education, pedagogical strategy, competency-based approach, performance skills, innovative methods, musical culture, integrative education, spiritual education, folk musical heritage

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, ma'naviy yetuk, ijodkor shaxs sifatida tarbiyalash ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biridir. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida san'at va musiqa fanlari orqali o'quvchilarning estetik didi, badiiy tafakkuri va milliy o'zligini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan milliy torli cholg'ularni o'qitish jarayonini ilmiy asoslangan pedagogik strategiyalar yordamida takomillashtirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston xalq musiqa madaniyati boy tarixiy an'analarga ega bo'lib, dutor, tanbur, rubob, gijjak, sato kabi torli cholg'ular asrlar davomida xalqning ma'naviy hayoti, urf-odatlar va estetik qarashlarini ifodalab kelgan. Ushbu cholg'ularni yosh avlodga o'rgatish nafaqat musiqa savodxonligini rivojlantiradi, balki o'quvchilarda milliy g'urur, madaniy merosga hurmat va vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlaydi.

Biroq amaldagi ta'lim jarayonida milliy torli cholg'ularni o'qitish ko'pincha cheklangan metodik vositalar, nazariyaga yo'naltirilgan yondashuv va amaliy mashg'ulotlar yetishmasligi bilan bog'liq muammolarga duch kelmoqda. Bu esa o'quvchilarning qiziqishi va ijrochilik faolligining pasayishiga olib keladi. Shu sababli zamonaviy pedagogik strategiyalar, innovatsion metodlar va kompetensiyaviy yondashuv asosida musiqa ta'limini takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Mazkur ilmiy ishning maqsadi - umumta'lim maktablarida milliy torli cholg'u ta'limini takomillashtirishga qaratilgan samarali pedagogik strategiyalarni ilmiy jihatdan asoslash, mavjud muammolarni aniqlash va ularning yechimiga doir takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Umumta'lim maktablarida milliy torli cholg'ularni o'qitishning nazariy asoslari

Milliy torli cholg'ularni o'qitish jarayoni musiqa pedagogikasi, etnomusiqashunoslik va san'atshunoslik fanlarining uzviy bog'liqligida amalga oshiriladi. Nazariy jihatdan bu jarayon shaxsga yo'naltirilgan, madaniy-ma'naviy va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslanadi.

Musiqa ta'limining asosiy vazifasi o'quvchilarda musiqiy eshitish, ritm tuyg'usi, ijrochilik malakalari va estetik tafakkurni rivojlantirishdan iborat. Milliy torli cholg'ular esa ushbu vazifalarni amalga oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Chunki ular xalq musiqasining ohangiy, lad va ritmik xususiyatlarini to'liq aks ettiradi.

Nazariy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, cholg'u ijrochiligini o'rganish jarayonida o'quvchilarning psixologik xususiyatlari, yosh davri imkoniyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olish muhimdir. Ayniqsa, boshlang'ich va o'rta sinf o'quvchilari uchun o'qitish metodikasi sodda, qiziqarli va amaliy mashg'ulotlarga boy bo'lishi lozim.

Milliy torli cholg'u ta'limida pedagogik strategiyalar

Pedagogik strategiya - bu ta'lim jarayonini maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etish, metod va vositalarni tizimli ravishda tanlash va qo'llash jarayonidir. Milliy torli cholg'u ta'limida quyidagi strategiyalar samarali hisoblanadi:

1. Kompetensiyaviy yondashuv

Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga yo'naltiriladi. Milliy cholg'u ijrochiligi jarayonida musiqiy savodxonlik, ijrochilik texnikasi, sahna madaniyati va ijodiy tafakkur kompetensiyalari rivojlanadi.

2. Integrativ ta'lim strategiyasi

Milliy torli cholg'ularni o'qitishda musiqa nazariyasi, adabiyot, tarix va milliy qadriyatlar bilan integratsiya qilish ta'lim samaradorligini oshiradi. Masalan, cholg'u asarlarini o'rganish jarayonida ularning yaratilish tarixi va mazmunini tahlil qilish o'quvchilarning bilim doirasini kengaytiradi.

3. Interfaol metodlar

"Ustoz-shogird", "Ijodiy guruhlar", "Savol-javob", "Amaliy ijro" kabi interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi. Bu metodlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga va jamoada ishlashga o'rgatadi.

4. Innovatsion pedagogik texnologiyalar

Multimedia vositalari, audio va video materiallar, virtual cholg'u darslari milliy torli cholg'ularni o'qitishda samarali natija beradi. Innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning qiziqishini kuchaytiradi va o'quv jarayonini zamonaviylashtiradi.

Amaliy-metodik jihatlar

Milliy torli cholg'ularni o'qitishda amaliy mashg'ulotlar muhim o'rin tutadi. Har bir darsda cholg'u bilan bevosita ishlash, mashqlar bajarish va kichik asarlarni ijro etish o'quvchilarning ijrochilik mahoratini oshiradi. Metodik jihatdan quyidagilar tavsiya etiladi:

- mashg'ulotlarni bosqichma-bosqich tashkil etish;
- oddiy kuy va mashqlardan murakkab asarlarga o'tish;
- individual va guruhli mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish;
- milliy repertuarni keng qo'llash.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida milliy torli cholg'u ta'limini takomillashtirish zamonaviy pedagogik strategiyalarni joriy etishni talab etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy va integrativ yondashuv, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning musiqiy savodxonligi, ijrochilik mahorati va milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

Milliy torli cholg'ularni o'qitish orqali o'quvchilarda estetik did, ijodiy tafakkur va ma'naviy yetuklik shakllanadi. Shu boisdan umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi tizimini takomillashtirish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish va

metodik ta'minotni kuchaytirish dolzarb vazifa bo'lib qoladi. Mazkur ilmiy izlanish natijalari amaliyotda qo'llanilishi orqali milliy musiqa ta'limining sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Milliy torli cholg'ularni o'qitish samaradorligini oshirish bugungi musiqa ta'limi tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayonda, avvalo, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Dutor, tanbur, rubob, gijjak kabi milliy cholg'ularni o'rganish o'quvchilarda musiqiy eshitish, ritmni his etish va ijrochilik malakalarini rivojlantiradi.

Ta'lim samaradorligini oshirishda amaliy mashg'ulotlarga alohida e'tibor qaratish zarur. Nazariy bilimlar bevosita cholg'u ijrosi bilan uyg'unlashganda o'quvchilar bilimni tezroq va mustahkamroq o'zlashtiradi. Shuningdek, interfaol metodlar, guruhviy mashqlar va "ustoz-shogird" an'anasi asosida olib borilgan darslar o'quvchilarning faolligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, audio va video materiallardan foydalanish ham o'qitish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Milliy kuy va asarlarni o'rganish orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, musiqiy did va ijodiy tafakkur shakllanadi. Natijada milliy torli cholg'ularni o'qitish nafaqat musiqiy bilim, balki ma'naviy tarbiyaning ham muhim vositasiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
2. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыке. Scientific progress 2 (6), 940-945
3. КБ Холиков. Влияние классической музыки в разработке центральной нервной системы. Science and Education 6 (1), 49-56
4. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. Science and Education 4 (7), 357-362
5. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. Science and Education 4 (7), 107-120
6. КБ Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. Science and Education 3 (3), 1026-1031
7. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. Science and education 3 (8), 145-150

8. КБ Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. *Science and education* 3 (5), 1326-1331
9. КБ Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (5), 1549-1555
10. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. *Scientific progress* 2 (4), 370-374
11. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress* 2 (4), 96-101
12. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress* 2 (4), 114-118
13. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress* 2 (6), 952-957
14. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037
15. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025
16. КБ Холиков. Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, 57-59
17. КБ Холиков. проблематика построения современных систем мониторинга объектов музыкантов в сфере фортепиано. *Scientific progress* 2 (3), 1013-1018
18. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. *Science and Education* 4 (7), 384-389
19. КБ Холиков. Своеобразие психологического рекомендация в вузе по сфере музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (4), 921-927
20. КБ Холиков. Сложная система мозга: в гармонии, не в тональности и не введении. *Science and Education* 4 (7), 206-213
21. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. *Science and Education* 5 (2), 445-451
22. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. *Science and Education* 5 (2), 452-458
23. КБ Холиков. Детальный анализ музыкального произведения. *Science and Education* 4 (2), 1069-1075

24. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. Science and Education 4 (3), 545-551
25. КБ Холиков. Тенденции строгой и детальной фиксации в музыке. Scientific progress 2 (4), 380-385
26. КБ Холиков. Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. Scientific progress 2 (4), 108-113
27. КБ Холиков. Природа отношений, регулируемых инструментом возбуждения музыкальных эмоций при коллективном пении. Scientific progress 2 (3), 1032-1037
28. КБ Холиков. Специальный барьер для заключительного этапа каденции как процесс музыкально-технической обработки произведения. Science and Education 4 (7), 345-349
29. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. Science and Education 6 (1), 21-27
30. КБ Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. Журнал Scientific progress 2, 955-960